

THOMAS HOBBS NEDEN ÇOCUKLARI SİYASAL TOPLUM DIŞINA İTER?*

Arş. Gör. Ezgi ÇALDIRAN(**)

Öz: Modern toplumların çocuğa ve çocukluğa bakış açısı modern devletin temel kavramları etrafında şekillenmiştir. Akıl ve sosyal sözleşme bu kavramlar arasında yer alır. Konunun teorik temellerini eleştirel gözle yeniden ele almak çocuk hakları açısından olumlu bir katkı sağlayacaktır. Thomas Hobbes'un argümanları dikkatle incelendiğinde, "zarar verebilme" kapasitesine sahip olmamaları nedeniyle çocukları toplum dışında tuttuğu görülebilir. Hobbes'un sosyal sözleşme teorisi yaşamı devam ettirme güdüsüne dayanmakta ve diğerlerini kuvvetten yoksun bırakma aracı sağlamaktadır. Hobbes'un sosyal sözleşmenin temeli olarak ele aldığı akıldan herkesin pay almadığını, devleti ve toplumu meşrulaştıran birey rızasının hayati tehlikenin bertaraf edilmesi gerekliliğiyle sınırlı olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda Hobbes'un teorisinde çocukların siyasal toplumun dışında tutulmasının sebebi onların zihinsel yeteneklerinin eksikliği değil, diğerleri için tehdit oluşturabilecek kuvvet ve zekâdan yoksun olarak değerlendirilmeleridir.

Anahtar Kelimeler: Thomas Hobbes, Çocukların Toplumsal Statüsü, Sosyal Sözleşme, Akıl, Kuvvet.

WHY DOES THOMAS HOBBS EXCLUDE CHILDREN FROM POLITICAL SOCIETY?

Abstract: The perception of child and childhood in modern societies, shapes by the fundamental concepts of modern state. Reason and social contract are among these concepts. Rethinking of theoretical basis of this subject critically contributes positive to children rights. When Thomas Hobbes' arguments are examined carefully, it can be seen that he excludes children from the society because they don't have the capacity of "harm". Hobbes' theory of social contract is based on the motive to sustain life and provides a means to deprivation others of power. It can be said that not everyone gets part from the reason, which is considered as the basis of the social contract by Hobbes, and the consent, which legitimizes state and society, is limited to need to eliminate life-threatening factors. In this case, the cause of exclusion of children from society in Hobbes' theory is not that children lack of mental abilities, but they are considered lacking the strength and intelligence that may pose a threat to others.

Keywords: Thomas Hobbes, Children's Social Status, Social Contract, Reason, Force.

(*) Makale Gönderim Tarihi: 11.04.2020. Makale Kabul Tarihi: 05.05.2020.

(**) Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2547 sayılı Kanun md.35 uyarınca Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı (ORCID kimlik no: 0000-0002-5352-791X; ecaldiran@gsu.edu.tr).

I. GİRİŞ

Modern liberal hukuk sistemlerinde çocuğa ve çocukluğa bakış açısı teorik olarak modern devletin temeli olan kavramlar çevresinde şekillendiğinden,¹ bir sosyal sözleşmecî olan Thomas Hobbes'un çocukları siyasal toplum dışında tutmasının sebeplerini araştırmak önemlidir. Akıl modern devleti biçimlendiren bu kavramlar arasında yer alır ve modern toplumların çocukluk algısını ve çocuk haklarına yaklaşımını şekillendirir. İnceleme bu teorik temelin ortaya konmasıyla sınırlıdır.

Thomas Hobbes siyasi iktidarın meşruiyetini bireylerin rızasıyla açıklayan düşünürlerden biridir. Ancak onun teorisinde toplumu oluşturan tüm bireylerin iktidara meşruiyet kazandırdığı söylenemez. Örneğin çocuklar toplumsal yaşamın “öteki”sidir.

Çocukların siyasal toplumun dışında tutulması, Hobbes'un sözleşme teorisinin temellerinin anlaşılabilirliği açısından da ayırt edicidir. Çocukların özne konumuna yerleştirildiği bir modelle sosyal sözleşmenin anatomisi yapılabilir. Bu açıdan Hobbes'un çocukların toplumsal konumunu açıklarken kullandığı argümanlar, teorisinin anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışmanın temel hedefi Hobbes'un çocukları siyasal toplum dışında tutmasının sebebini ortaya koymaktır. Ancak bu sorun araştırılırken cevabı ortaya çıkacak bir diğer soru Hobbes'un teorisinde sözleşmeyi yapan bireylerin hangi özelliklere sahip olduğudur.

II. THOMAS HOBBS'UN SÖZLEŞME TEORİSİNE GENEL BAKIŞ

“Eşitlikten güvensizlik doğar.”² *Leviathan*'ın düsturu bu cümlede bulunabilir. Hobbes'un sözleşme teorisi eşitlikten doğan savaşı bertaraf etmek için kurgulanmıştır. Tüm insanların diğerleriyle ilişkisinde kendini güvende hissetmesi ve karşısındaki gücünün sınırını öngörebilmesi için herkesin üstünde bir otoriteye ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü eşitlik ve eşitlikten doğan güvensizlik ortamı toplumsal birliği ve üretimi engeller.

Hobbes, insanın çalışması neticesinde elde edeceği zenginlikleri kaybetme korkusunun onu üretmekten, hayatı kolaylaştıracak teknik araçların bilgisinden, sanatsal yaratımdan, dünya hakkında bilgi edinmekten uzaklaştırdığını iddia et-

¹ Bu konuda ayrıntılı inceleme için Bkz. ÇALDIRAN Ezgi, **Siyasi İktidar Karşısında Çocuk ve Çocukluk**, 1. Bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 1-49.

² HOBBS Thomas, **Leviathan**, (çev. Semih Lim), 13. Bs., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014, s. 100.

mehtedir. Devletin olmadığı yerde insan, günlerini yaşamından endişe ederek korku ve savaş ortamında geçirir.³ Hobbes; sürekli savaş hali olarak kurguladığı doğa durumunda güçlü, zeki ya da kurnaz hiç kimsenin güvenlik içinde olmadığını yazar. Ancak bireyler akıllarını kullanarak bu durumdan kurtulabilirler. Bunun için hepsini temsil edecek bir kişiye haklarını devrederek egemenin belirlediği kurallar altında herkesin gücünün sınırlandırıldığı bir toplum oluştururlar. Bunun için bireylerin doğa durumunda sahip oldukları hak ve kuvvetlerden vazgeçmeleri gerekir.⁴ Hobbes'un kurgusunda sosyal sözleşme, herkesin karşılıklı olarak haklarından vazgeçmesi üzerine kurulduğu için,⁵ bireyler açısından diğerlerini kuvvetten yoksun bırakma ve tehlikeyi bertaraf etme aracıdır.

İnsanları, üretimden ve sanatsal zevklerden yoksun bu verimsiz durumundan çıkaracak olan akıldır. İnsan, akıl yoluyla bu durumdan kurtulmasını sağlayacak doğa yasalarını bulabilir.⁶ Bu yasalar barışı ve güven içinde sürdürülen yaşamı referans alır. Hobbes barışın sağlanması için öncelikle herkesin her şey üzerinde tasarrufta bulunabilme hakkının ortadan kaldırılmasını düşünür. Onun teorisinde siyasi bütün, bireylerin karşılıklı olarak haklarından vazgeçmesiyle kurulur.⁷

Elbette Hobbes, hakların devredilmesi ya da onlardan vazgeçilmesi durumunun bir karşılığı olması ve kişinin bundan bir menfaat elde etmesi gerektiğini düşünür.⁸ Haklarını bir egemene devrederek onun kişiliğinde bütün haline gelen insanlar, bu sayede herkesin herkesle savaşta olduğu hiçbir şey ve hiç kimsenin güvende olmadığı ortamdan kurtulup, barış ve üretimden gelen zenginliklerin mülkiyetini elde ederler. Buna göre bireyler egemenin varlığının kendi menfaatleri için faydalı olduğuna inanarak sözleşmeye onay vermektedirler.⁹

³ HOBBS, 2014b, s. 101.

⁴ GÜRİZ Adnan, "Hobbes, Şahsiyeti ve Siyasi Fikirleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 1, 1955, s. 307.

⁵ GÜRİZ Adnan, **Hukuk Felsefesi**, 11. Bs., Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015, s. 181.

⁶ HOBBS, 2014b, s. 103.

⁷ HOBBS, 2014b, s. 104; "... herkes herkese, *senin de hakkını ona bırakman ve onu bütün eylemlerinde aynı şekilde yetkili kılman şartıyla, kendimi yönetme hakkını bu kişiye veya bu heyete bırakıyorum* demişçesine, herkesin herkesle yaptığı bir ahit yoluyla, hepsinin bir ve aynı kişilikte gerçekten birleşmeleridir.", (vurgu orijinalinde), HOBBS, 2014b, s. 136.

⁸ HOBBS, 2014b, s. 106.

⁹ "But for Hobbes the subjects' belief that their own interests are best served by the existence of a sovereign power is an authentic belief; without that belief, sovereign power could never have been created in the first place.", READ James H., "Thomas Hobbes: Power in the State of Nature, Power in Civil Society", **Polity**, Volume:23, Number:4, The University of Chicago Press, Summer 1991, s. 523.

III. SOSYAL SÖZLEŞME İLE AKIL BÜTÜNLEŞTİRİLEBİLİR Mİ?

Bireyler karşılığında menfaat elde etmek için doğa durumunda sahip oldukları haklarını egemene devrederler. Bu menfaat, doğa durumunda her an başkasının saldırısına uğrama tehlikesi altında olan tasarruf hakkının güvenceye kavuşturulmasıdır.

Hobbes insanları doğa durumundan kurtaracak olan doğa yasalarının akıl aracılığıyla bulunabileceğini açıkça belirtmiştir.¹⁰ Fakat aynı zamanda, *Leviathan*'da insanların çoğunun muhakeme yeteneğini kullanamadıklarını yazar.¹¹ İnsanları doğa durumundan kurtaracak doğa yasalarını ortaya çıkaracak olan akıl herkesin pay sahibi olduğu akıl değildir. Sözleşmeye öncülük eden akıl herkes tarafından kullanılamaz. Akıllı kullanabilen kişiler akıl sayesinde doğa yasalarına ve sözleşmenin gerekliliğine ulaşırlar ve diğerlerine yol gösterirler.¹² Bu durum karşısında sosyal sözleşmenin tarafı bireylerin bu sözleşmeye katılırken hangi motivasyonla hareket ettiklerini ortaya koymak çok önemlidir. O halde sorulması gereken, Hobbes'un kurgusunda bireyler sözleşmeye akıl aracılığıyla mı katılır, sorusu olmalıdır.

Hobbes toplumun oluşması için kişilerin kuvvetlerinden doğan savaş ihtimalini referans alır. Hobbes'un kurgusunda bireyleri sözleşme yapmaya iten temel motivasyon ölüm tehlikesinden kaçınmaktır.¹³ Geniş kitleler açısından bakıldığı zaman sözleşmede aklın rolü, bireyleri bu güvensiz ortamdan kurtaracak herkes için geçerli kurallar yaratacak egemeni belirlemekle, yani ölüm tehdidini bertaraf etmekle sınırlıdır. Nitekim *De Cive*'e yazdığı ithaf yazısın-

¹⁰ “Ne var ki Hobbes sözleşmeyi, doğal yaşama gibi varsayım olarak ileri sürmez. Konuşma yeteneği olan, geleceğin tasasını çeken, güvenliğini sağlamak isteyen insanoğlu bu sonuca mantık yoluyla, bir tümden gelim işlemiyle varmıştır.”, AKIN İlhan F., **Devlet Doktrinleri**, 3. Bs., Beta, İstanbul, 2016, s. 97.

¹¹ **HOBBS**, 2014b, s. 47; herkesin yeterince sahip olmadığını düşünmesi karşısında Hobbes'un sözleşme teorisinde aklın “bağlayıcı gücüne” ilişkin soru olduğu ve Hobbes'un bu soru/soruna açıkça cevap vermediği eleştirisi için Bkz. KING Peter, “Thomas Hobbes's Children”, **The Philosopher's Child: Critical Essays in the Western Tradition**, (Ed. By. Susan M. Turner, Gareth B. Matthews), University of Rochester Press, Rochester, 1998, (bu makalenin metnine http://individual.utoronto.ca/pking/articles/Hobbes_on_Children.pdf, (çevrimiçi, 3.05.2020) adresinden ulaşılmıştır. Buradaki sayfa numarasına göre sonuç kısmının yer aldığı 17 ve 18. sayfalara bakınız).

¹² BAKIRCI Fahri, “Hobbes'ta Sözleşmenin Kökeni Akıl mıdır?”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:63, Sayı:3, 2008, s. 4, 20, 28, 41.

¹³ MEIKSINS WOOD Ellen, **Özgürlük ve Mülkiyet: Rönesans'tan Aydınlanma'ya Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi**, (çev. Oya Köymen), 1. Bs., Yordam Kitap, İstanbul, 2012, s. 272.

da Hobbes, insan doğasına dair kabul ettiği katî doğrulardan birinin insanları “vahşi bir ölümden kaçınmaya yönelten doğal akıl” olduğunu yazar.¹⁴

IV. ÇOCUKLAR AKILDAN YOKSUN MUDUR?

Çocukların akıldan yoksun olup olmadıklarını anlayabilmek için Hobbes’un akla nasıl yaklaştığını, onu nasıl tanımladığını ele almak gerekir. Hobbes’un düşüncesinde akıl, düşünme faaliyeti ve bunun neticesinde ortaya çıkan düşüncenin başkalarına aktarılabilmesi yani ifade edilmesidir.¹⁵ Hobbes’a göre, akıl doğuştan sahip olunan bir yeti ya da deneyimle elde edilen bir yetenek değildir. Akıl sadece çalışmak ve kelimeleri doğru kullanmak yoluyla geliştirilebilir.¹⁶ Hobbes’a göre akıl konuşmayla birlikte ortaya çıkar ve gelişir, çünkü ona göre akıl sözcüklerle yapılan muhakemedir. Bu anlamda Hobbes kişinin akla sahip olduğunu gösterebileceği delillere önem vermektedir.

“Grekler ise, hem *konuşma* hem de *akıl* için tek bir kelime, λογος [*logos*- Çev.] kelimesini kullanırlar; ancak, akıl olmadan konuşma da olmadığını düşündükleri için değil, konuşma olmadan akıl yürütme olamayacağını düşündükleri için: akıl yürütme eylemine ise, bir ifade ile diğer bir ifade arasındaki zincirleme bağlantıların tümü anlamında, *silojizm* (kıyas) dediler.”¹⁷

Hobbes’un teorisinde akıl, düşündüğünü başkalarına aktarabilme yeteneğiyle birlikte ele alınır. Bunun için toplumun ve devletin kurulmasında konuşmanın dönüştürücü etkisini vurgular.

“Fakat, bütün icatlar içinde en soylu ve yararlı olanı, *adlar* ya da *adlandırılmaldan* ve onların bağlantısından oluşan, KONUŞMA idi; insanlar, bu sayede, düşüncelerini ifade etmekte, geçmişte kalan düşüncelerini hatırlamakta ve karşılıklı fayda ve haberleşme için onları birbirlerine söylemektedirler. Onlar olmadan önce, insanlar arasında, aslanlar, ayılar ve kurtlar arasında olduğunda fazla devlet veya toplum veya anlaşma veya barış yoktu.”¹⁸

¹⁴ HOBBS Thomas, *Elementa Philosophica De Cive: Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri*, (çev. Cihan Deniz Zarakolu), 2. Bs., Belge Yayınları, İstanbul, 2014, s. 4.

¹⁵ HOBBS, 2014b, s. 43.

¹⁶ HOBBS, 2014b, s. 46.

¹⁷ HOBBS, 2014b, s. 39, (vurgu orijinalinde).

¹⁸ HOBBS, 2014b, s. 34-35, (vurgu orijinalinde).

Konuşma yeteneğine sahip olmayan çocukların akıl sahibi olmadığını fakat konuşma yeteneğine sahip olma imkânı olduğu için “akla eğilimli yaratıklar” olduğunu yazar.¹⁹

V. KUVVETE DAYALI AÇIKLAMA MÜMKÜN MÜDÜR?

De Cive'i inceleyen herkes Hobbes'un insan doğasını ele alarak çalışmaya başladığını görebilir. Hobbes, insanın menfaatleri peşinde koştuğunu, egosunu tatmin etmek istediğini, şöhreti sevdiğini ve diğerleri ile ilişkisinde bu güdülerin etken olduğunu söyler. Ona göre, kişiler arasındaki ilişkiler menfaat ya da tatmin amacıyla kurulur.²⁰ Hobbes, doğa durumundaki savaşa insanlardaki bu tutkuların sebep olduğunu düşünmektedir.²¹

“Doğa durumunda, aynı nedenden ötürü ve eşit şiddette olmasa da, her insanda bir zarar verme isteği vardır. Biri doğanın eşitliğine riayet edip diğerlerine kendisine tanıdığı hakkı tanır; bu, kendi kapasitesini doğru ölçen makul bir insanın işaretidir. Diğer, kendisinin diğerlerinden üstün olduğunu düşünüp, kendisine her hakkın tanınmasını ve kendisi için diğerlerinden daha fazla bir şan talep eder; bu, saldırgan bir karakterdir. Bu durumda, zarar verme isteği beyhude bir gururdan [*inanis gloria*] ve insanın kendi gücünü olduğundan fazla görmesinden kaynaklanmaktadır. Birinci kişi için ise, bu, mülkünü ve özgürlüğünü diğerine karşı koruma ihtiyacından kaynaklanmaktadır.”²²

“*Bu nedenle büyük ve köklü toplumların kökenine karşılıklı sevgi değil ama insanların birbirine karşı duydukları korkunun konması gerekir.*”²³ Hobbes'un sözleşme teorisi korku üzerine temellendirilmiştir. Bireyler birbirlerinden korktukları için sözleşme yaparlar.²⁴ Bu korku doğa durumunda herkesin elde ettiği menfaatlerin elinden alınabilmesine ilişkindir. İnsanlar arasında fiziksel olarak daha avantajlı konumda bulunanlar da güvende değildir, çünkü bedensel olarak zayıf durumda olanlar diğerlerine karşı birleşerek

¹⁹ HOBBS, 2014b, s. 46-47.

²⁰ HOBBS, 2014a, s. 23-24.

²¹ Bkz. THIVET Delphine, “Thomas Hobbes: A Philosopher of War or Peace?”, **British Journal for the History of Philosophy**, Volume:16, Issue:4, Routledge, 2008, s. 705.

²² HOBBS, 2014a, s. 26-27.

²³ HOBBS, 2014a, s. 24.

²⁴ “...; egemenlerini seçen insanlar, bunu, birbirlerinden korktukları için yaparlar, tayin ettikleri kişiden korktukları için değil; ...”, HOBBS, 2014b, s. 155.

onları alt edebilir.²⁵ Sosyal sözleşme doğa durumundan kaynaklanan bu savaş halini sona erdirir. Sosyal sözleşme başkasının haklarını elinden alabilecek insanların bu hakkından vazgeçmesi için yapılır.

Hobbes'un bu açıklamalarından sonra sosyal sözleşmenin süjelerinin kuvvetli ve kurnaz olan dolayısıyla başkalarına zarar verebilme potansiyeli taşıyan kişiler olduğu sonucuna varılabilir. Hobbes'un teorisinde çocukların konumunun anlaşılabilmesi için sözleşmeyi yapan kişinin karakterini, özelliklerini çözmek gerekir. Hobbes'un sözleşmesinin aktörleri kendileriyle sözleşme yapan diğer insanları eşit kabul etmektedir. Sosyal sözleşme varsayılan eşitler arasında yapılmaktadır.²⁶ Dolayısıyla sözleşmeyi yapan insanın gücünün diğerleri tarafından nasıl algılandığı önemlidir. Bu anlamda kimin sözleşmenin tarafı olacağı toplumu oluşturan bireylerin birbirleri hakkındaki düşüncesiyle karara bağlanmaktadır.

Hobbes, insanları güvenlik arayışına ve ihtiyacına iten kötülüklerin temelini anlatırken çocukların fiziksel kapasitelerine ilişkin tespitlerini de dile getirir.

“Çocuklar istedikleri her şey kendilerine verilmez ise ağlar, kızar ve hatta analarına ve babalarına el kaldırırlar ve doğa onları böyle davranmaya sevk eder. Ama ne onları suçlayabiliriz ne de onlar kötüdür; çünkü, ilkin, *hiç kimseye zarar veremezler* ve daha sonra akıllarını kullanamadıklarından tüm görevlerden tamamen muaftırlar. *Fakat büyüdüklerinde ve başkalarına zarar verebilecek bir güce eriştiklerinde de böyle yapmaya devam ederlerse, artık kötü olmaya ve bu şekilde adlandırılmaya başlarlar.* Bundan dolayı, kötü bir insan daha çok gürbüz bir oğlan çocuğuna veya çocukça bir akla sahip bir insana benzer ve kötülük ise, zarar hakkında terbiye edilmiş ve eğitilmiş bir doğa tarafından yönetilmesi gereken bir yaşta, insandaki akıl eksikliğidir.”²⁷

Hobbes çocukların kendi kuvvetlerinin farkında olmadığını ve toplumun var olmadığı durumlarda nelerin kaybedileceğini bilemediğini yazar.²⁸

²⁵ HOBBS, 2014b, s. 99.

²⁶ “Sözleşme, aralarında eşitlik bulunan ya da birbirlerini eşit olarak gören insanlar tarafından yapılır.”, AĞAOĞULLARI Mehmet Ali/ KÖKER Levent, **Kral-Devlet ya da Ölümlü Tanrı**, 3. Bs., İmge Kitabevi, Ankara, 2004, s. 211; insanların karşısındakinden daha fazla şey kaybedeceği durumlarda sözleşmeye katılmaması hakkında Bkz. AKAL Cemal Bâli, **İktidarın Üç Yüzü**, 4. Bs., Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009, s. 95.

²⁷ HOBBS, 2014a, s. 12-13, (vurgu eklenmiştir).

²⁸ HOBBS, 2014a, s. 25.

VI. SONUÇ

Hobbes, düşündüğünü başkalarına aktarabilme yeteneğinin insanların toplum ve devlet kurmasında dönüştürücü bir etken olduğunu kabul eder. Bu nedenle konuşma yeteneğine sahip olmayan çocukların akıldan yoksun olduğunu belirterek onları siyasal toplumun dışında tutar. Fakat bu belirleme konuşamayan küçük yaştaki çocuklar için kabul edilse bile konuşma yeteneğini geliştiren çocuklar açısından Hobbes'un dışarıda tutma argümanı belirsizliğini korumaktadır. Belirli bir yaş aralığı göstermeyen Hobbes çocukların kendilerini bağlayan bir taahhütte bulunamayacaklarını söylemekle yetinerek bu konuda detaylı açıklama yapmamıştır.

Hobbes'un teorisinde bireyleri sözleşme yapmaya iten temel motivasyon, yaşamı devam ettirme isteğidir.²⁹ Çocuklar da ölüm tehdidinden kaçmak için akıllarını kullanabilirler; o zaman sözleşmenin tarafı dolayısıyla toplumun üyesi olamama sorunu çocuğun sözleşen diğer bireyler tarafından nasıl konumlandırıldığıyla çözülebilir.

Çocukların sözleşme dışında bırakılması çocukların zihinsel eksikliğinden kaynaklanmaz.³⁰ Çocukların toplumun üyesi sayılmaması onların sözleşmeyi yapan diğer bireyler tarafından güçsüz görülmesinden doğmaktadır. Çocukları ne tek başına ne de diğerleriyle birlikte bir tehdit olarak algılayan Hobbes onları siyasal toplumun dışında tutar.

Hobbes'un, teorisini geliştirirken kuvvete verdiği önemi göz önünde bulundurarak çocukların başkalarına zarar verme kapasitesinin sınırlı olması nedeniyle onları sosyal sözleşme ve siyasal toplum dışında bıraktığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, ulaşılan bu sonuç Hobbes'a göre fiziksel güçten yoksun her insanın toplum dışında bırakıldığını göstermeye yetmez. Hobbes'un yaşadığı çağı ve toplumsal hayatta gördüğü kişilerin siyasal toplumda etkisi olmadığını düşündüğümüz zaman, onun herkesi kapsayacak bir açıklama

²⁹ Hobbes'a göre, insanın harekete geçmesini sağlayan temel güdü yaşamını devam ettirmektir. Tüm diğer nesnelere gibi insan da dünya üzerindeki yaşamını devam ettirmeye odaklanmıştır. Bu konuda ayrıntılı açıklama ve Hobbes'un düşüncesini fiziksel yasalara dayanarak geliştirdiği üzerine Bkz. RAPHAEL D. D., **Political Thinkers, Volume VI, Hobbes: Morals and Politics**, General Editor: Geraint Parry, Routledge, Abingdon, Oxon, 2004, s. 26.

³⁰ Thomas Hobbes kendi yaşadığı dönemde çocukların bilişsel yeteneklerinin yetersiz olmadığı konusunda örneklerle denk gelmiş olmalıdır. Bu konudaki en çarpıcı örnek bizzat Thomas Hobbes'un altı yaşındayken Yunanca ve Latince öğrenmesi, on yedi yaşında Oxford Üniversitesinde öğrenime başlamasıdır. Bkz. AKIN, 2016, s. 89.

yapması düşünülemez.³¹ Bu çalışmada kullanılan argüman her şeyden önce Hobbes'un eserlerinde bazen açıkça bazen satır aralarında söyledikleriyle test edilebilir. Fakat bedensel kuvvet açısından dezavantajlı olan herkesin Hobbes tarafından siyasal toplum dışında bırakıldığını iddia etmek bu çalışma kapsamındaki okumaları aşan bir sonuç olur.

---

³¹ Hobbes'un teorisi bireylerin doğa durumunda sahip oldukları tüm hakları egemene devrettikten sonra onları siyasal olarak etkisizleştirmek üzerine kurulmuştur. Bkz. **MEIKSINS WOOD**, 2012, s. 276; Hobbes'un teorisinde insanların egemenliğe sahip olmadığı hakkında Bkz. UYGUN Oktay, **Devlet Teorisi**, 1. Bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 209.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞULLARI Mehmet Ali/ KÖKER Levent, **Kral-Devlet ya da Ölümlü Tanrı**, 3. Bs., İmge Kitabevi, Ankara, 2004.
- AKAL Cemal Bâli, **İktidarın Üç Yüzü**, 4. Bs., Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009.
- AKIN İlhan F., **Devlet Doktrinleri**, 3. Bs., Beta, İstanbul, 2016.
- BAKIRCI Fahri, “Hobbes’ta Sözleşmenin Kökeni Akıl mıdır?”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 63, Sayı: 3, 2008, s. 1-48.
- ÇALDIRAN Ezgi, **Siyasi İktidar Karşısında Çocuk ve Çocukluk**, 1. Bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.
- GÜRİZ Adnan, “Hobbes, Şahsiyeti ve Siyasal Fikirleri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 1, 1955, s. 298-315.
- GÜRİZ Adnan, **Hukuk Felsefesi**, 11. Bs., Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015.
- HOBBES Thomas, **Elementa Philosophica De Cive: Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri**, (çev. Cihan Deniz Zarakolu), 2. Bs., Belge Yayınları, İstanbul, 2014.
- HOBBES Thomas, **Leviathan**, (çev. Semih Lim), 13. Bs., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014.
- KING Peter, “Thomas Hobbes’s Children”, **The Philosopher’s Child: Critical Essays in the Western Tradition**, (Ed. By. Susan M. Turner, Gareth B. Matthews), University of Rochester Press, Rochester, 1998, s. 65-83, (metin ulaşım adresi: http://individual.utoronto.ca/pking/articles/Hobbes_on_Children.pdf, (çevrimiçi, 3.05.2020).
- MEIKSINS WOOD Ellen, **Özgürlük ve Mülkiyet: Rönesans’tan Aydınlanma’ya Batı Siyasal Düşüncesinin Toplumsal Tarihi**, (çev. Oya Köymen), 1. Bs., Yordam Kitap, İstanbul, 2012.
- RAPHAEL D. D., **Political Thinkers, Volume: VI, Hobbes: Morals and Politics**, General Editor: Geraint Parry, Routledge, Abingdon Oxon, 2004.
- READ James H., “Thomas Hobbes: Power in the State of Nature, Power in Civil Society”, **Polity**, Volume:23, Number:4, The University of Chicago Press, Summer 1991, s. 505-525.
- THIVET Delphine, “Thomas Hobbes: A Philosopher of War or Peace?”, **British Journal for the History of Philosophy**, Volume:16, Issue:4, Routledge, 2008, s. 701-721.
- UYGUN Oktay, **Devlet Teorisi**, 1. Bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014.